

ПраТ «ВНЗ МАУП»

МАУП

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» (для бакалаврів)

Київ – 2017

Підготовлено
кандидатом фармацевтичних наук, доцентом Рибак Л.О.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та клінічної фармації (протокол №1 від 31 серпня 2017 р.)

Схвалено Вченою радою Факультету фармації ПрАТ «ВНЗ МАУП» (протокол №1 від 31 серпня 2017 р.)

Робоча програма навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності». — К.: МАУП, 2017. – 24 с.

Робоча програма навчальної дисципліни призначена для студентів денної форми навчання, містить пояснювальну записку, програмний матеріал дисципліни, структуру залікових кредитів, тематичні плани лекцій, практичних занять та самостійної роботи, план практичної підготовки, перелік питань для підсумкового модульного контролю, форми контролю, а також перелік навчально-методичної літератури.

© ПрАТ «ВНЗ МАУП», 2017

ПрАТ «ВНЗ МАУП»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Декан факультету фармації
 доц. Л.Ю. Дякова

 _____ (підпис)
 _____ 2017 р.
РОБОЧА ПРОГРАМА

З дисципліни «Безпека життєдіяльності»
 Спеціальність: 226 «Фармація, промислова фармація»
 Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень
 Факультет: фармації
 Кафедра: загальної та клінічної фармації

Нормативні дані:

Спеціальність, термін навчання	Форма навчання	Семестр	Кількість навчальних тижнів	Підсумковий контроль				Кількість кредитів	Кількість годин								
				Екзамен	Залік (ПМК)	Курсова робота (проект)	Розрах.-графічне завдання		ECTS	Загальна кількість	Кількість аудиторних годин					Самостійна робота	Позааудиторна робота
											Всього	Лекцій	Практичних занять	Семінарських занять	Лабораторних занять		
Фармація, промислова фармація, 3 р.	ден	1	20	-	зараховано	-	-	3	90	40	24	16	-	-	50		

Робочу програму склали: доц. Рибак Л.О.
 Програму обговорено на засіданні
 кафедри загальної та клінічної фармації
"31" серпня 2017 р., протокол № 1
 Програму ухвалено на засіданні Вченої ради Факультету фармації
«31» серпня 2017 р., протокол № 1

Завідувач кафедри
 загальної та клінічної фармації

O.S. Соловійов

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності» належить до циклу дисциплін професійної підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація».

Програма з дисципліни «Безпека життєдіяльності» входить до переліку вибіркового компоненту освітньо-професійної програми «Фармація» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація», галузі знань 22 «Охорона здоров'я», кваліфікація: бакалавр фармації. Навчання здійснюється протягом 3 років. Програма структурована на змістові модулі, теми.

Згідно з навчальним планом вивчення дисципліни здійснюється на 1 курсі, упродовж I семестру.

Безпека життєдіяльності як навчальна дисципліна:

а) ґрунтується на вивченні студентами біології з основами генетики, анатомії людини, фізіології, основ екології та інтегрується з цими дисциплінами;

б) закладає основи вивчення гігієни у фармації, основ біоетики та біобезпеки, аптечної та промислової технології лікарських засобів, екстремальної медицини, передбачає інтеграцію з цими дисциплінами та формування умінь і знань з безпеки життєдіяльності у процесі подальшого навчання;

в) закладає основи здорового способу життя та профілактики виникнення небезпечних ситуацій у професійній діяльності майбутнього фахівця фармацевтичної галузі.

Програму дисципліни «Безпека життєдіяльності» поділено на 2 змістових модулів таким чином:

1. Безпека життєдіяльності людини у сучасних умовах.
2. Основи охорони праці медичних і фармацевтичних працівників

Видами навчальних занять згідно з навчальним планом є:

- а) лекції;
- б) практичні заняття;
- в) самостійна робота студентів (СРС);
- г) консультації.

Теми лекційного курсу мають за мету систематизувати основи наукових знань з дисципліни, розкрити стан і перспективи розвитку медичної і фармацевтичної науки, сконцентрувати увагу на найскладніших та актуальних питаннях.

Практичні заняття є видом навчальних занять, на яких викладач проводить із студентами детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань.

Практичні заняття проводяться з метою відпрацювання практичних навичок щодо основних принципів безпеки при забезпеченні нормальної життєдіяльності людини, взаємозв'язків між станом здоров'я та впливом шкідливих і небезпечних факторів та передбачення негативних наслідків впливу небезпечних факторів на організм людини.

Ефективність практичного заняття значно підвищується за умов використання наочних засобів навчання: сучасних постерів, схем, таблиць, колекції лікарських препаратів; демонстрації віртуальних дослідів, впровадження окремих форм фантомного навчання. Наблизитись до реальних умов допоможуть ролеві ігри у «віртуальній» аптеці.

Самостійна робота студентів забезпечується комплексом навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: Для самостійної роботи, окрім того, рекомендується відповідна наукова та фахова література.

Самостійна робота студентів має бути чітко організована та відповідно проконтрольована. Виділяють такі форми самостійної роботи студентів: підготовка до практичних занять (теоретична підготовка, виконання письмових позааудиторних завдань тощо), самостійне опрацювання тем, які не входять до плану аудиторних занять (написання реферату, виконання письмової роботи),

підготовка до тестового контролю засвоєння модулю, підготовка огляду наукової літератури за однією з тем. Для уніфікації та підвищення ефективності самостійної роботи для студентів та викладачів складені методичні рекомендації. Після перевірки письмових робіт проводиться аналіз помилок, в разі необхідності – співбесіда. Підготовка та оформлення презентації закріплює навички роботи з комп'ютером, формує нові уміння, пов'язані з аналізом та узагальненням наукової інформації, готує майбутнього фахівця до публічних виступів та дискусій. Набуття таких навичок та вмій також необхідно для виконання та захисту дипломних робіт, наукової роботи у СНТ та підготовки доповідей на конференції молодих науковців. Вони закладають підґрунтя для подальшої інформаційно-консультативної роботи фахівця фармації.

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою як середня арифметична оцінка засвоєння окремих модулів. Вона має визначення за системою ECTS та 4-х бальною традиційною шкалою, яка прийнята в Україні.

Засвоєння теми (поточний контроль) контролюється на практичних заняттях відповідно до конкретних цілей, засвоєння змістових модулів (проміжний контроль) – на практичних підсумкових заняттях. Рекомендується застосовувати такі засоби діагностики рівня підготовки студентів: комп'ютерні та письмові тести, розв'язування ситуаційних завдань, проведення лабораторних досліджень з трактуванням та оцінкою їх результатів, ідентифікація лікарських засобів, які входять до колекції ліків.

Підсумковий контроль засвоєння модулів здійснюється по їх завершенню на підсумкових контрольних заняттях. Для тих студентів, які бажають поліпшити оцінку з дисципліни чи мають занизький рейтинг по завершенню вивчення дисципліни навчальним планом передбачено термін для перескладання підсумкового контролю.

2. МЕТА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: набуття студентом, знань та умінь для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з обов'язковим дотриманням вимог безпеки і стандартів з охорони праці, використанням останніх досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду безпеки, збереження життя, здоров'я та працездатності; сформувати у студентів відповідальність за особисту та колективну безпеку у повсякденних умовах та під час надзвичайних ситуацій і воєнного стану, з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності на первинній посаді.

Основними завданнями є:

- Визначати основні принципи безпечної життєдіяльності людини.
- Передбачати наслідки порушень валеологічних основ формування здорового способу життя та їх вплив на безпеку життєдіяльності людини.
- Аналізувати й оцінювати небезпечні для життя, здоров'я і професійної діяльності ситуації та самостійно приймати рішення про вжиття термінових заходів.

Компетентності:

Інтегральна компетентність Здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній фармацевтичній діяльності із застосуванням положень, теорій та методів фундаментальних, хімічних, технологічних, біомедичних та соціально-економічних наук; інтегрувати знання та вирішувати складні питання, формулювати судження за недостатньої або обмеженої інформації; ясно і недвозначно доносити свої висновки та знання, розумно їх обґрунтовуючи, до фахової та не фахової аудиторії.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо.

ЗК 3. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

ЗК 7. Здатність до адаптації та дії у новій ситуації.

ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК 12. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми активності для відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові) компетентності

ФК 1. Здатність проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення з метою профілактики поширених захворювань, попередження небезпечних інфекційних, вірусних та паразитарних захворювань, а також з метою сприяння своєчасному виявленню та підтриманню прихильності до лікування цих захворювань згідно з їх медико-біологічними характеристиками та мікробіологічними особливостями.

ФК 3. Здатність здійснювати домедичну допомогу хворим та постраждалим у екстремальних ситуаціях та при невідкладних станах.

ФК 11. Здатність використовувати у професійній діяльності знання нормативно-правових, законодавчих актів України та рекомендацій належних фармацевтичних практик.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Проводити професійну діяльність у соціальній взаємодії оснований на гуманістичних і етичних засадах; ідентифікувати майбутню професійну діяльність як соціально значущу для здоров'я людини.

ПРН 3. Дотримуватись норм санітарно-гігієнічного режиму та вимог техніки безпеки при здійсненні професійної діяльності.

ПРН 5. Позиціонувати свою професійну діяльність та особистісні якості на фармацевтичному ринку праці; формулювати цілі власної діяльності з урахування суспільних і виробничих інтересів.

ПРН 13. Проводити санітарно-просвітницьку роботу у фаховій діяльності при виникненні спалахів інфекційних, вірусних та паразитарних захворювань.

ПРН 15. Надавати домедичну допомогу хворим при невідкладних станах та постраждалим у екстремальних ситуаціях.

ПРН 22. Планувати та реалізовувати професійну діяльність на основі нормативно-правових актів України та рекомендацій належних фармацевтичних практик.

ПРН 23. Сприяти збереженню здоров'я, зокрема профілактиці захворювань, раціональному призначенню та використанню лікарських засобів. Виконувати сумлінно свої професійні обов'язки, дотримуватися норм законодавства щодо просування та реклами лікарських засобів.

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Змістовий модуль 1.

Безпека життєдіяльності людини у сучасних умовах

Конкретні цілі:

Засвоїти основні принципи безпеки при забезпеченні нормальної життєдіяльності людини.

Вирізняти взаємозв'язки між станом здоров'я та впливом шкідливих і небезпечних факторів.

Передбачати негативні наслідки впливу небезпечних факторів на організм людини.

Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек.

Людина в системі «людина – зовнішнє середовище»

Модель життєдіяльності людини. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Безпека людини, суспільства, національна безпека. Методологічні основи БЖД. Таксономія, ідентифікація та квантифікація небезпек.

Класифікація небезпек. Види небезпек. Критерії переходу небезпечної події у надзвичайну ситуацію (НС).

Функціональні системи організму людини в забезпеченні його безпеки життєдіяльності. Захисні функції організму людини.

Психологічні фактори, що визначають особисту безпеку людини. Психофізіологічний стан організму. Залежність стану організму від зовнішніх подразників. Раціональні режими праці і відпочинку.

Класифікація і характеристики середовища життєдіяльності людини.

Класифікація і характеристика негативних факторів зовнішнього середовища людини. Фізичні негативні фактори. Негативні фактори енергетичного походження. Хімічні негативні фактори. Біологічні антропогенні негативні фактори. Психофізичні негативні фактори. Соціальні небезпеки. Методи і засоби захисту людини.

Особливості стану екологічної безпеки України. Комплексна оцінка ризику впливу антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини.

Тема 2. Ризик як кількісна оцінка небезпек. Ергономічна оцінка робочих місць.

Загальний аналіз ризику і проблем безпеки складних систем, що охоплюють людину, об'єкти техносфери та природне середовище. Індивідуальний та груповий ризик. Концепція прийнятного ризику. Методичні підходи до визначення ризику. Особливості оцінки і управління професійними ризиками.

Ергономіка. Основні принципи ергономіки та ергономічна оцінка робочих місць. Основні шляхи оптимізації робочих місць.

Тема 3. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини

Здоров'я людини як медико-біологічна та соціальна категорія. Духовний, психічний, фізичний, соціальний аспекти здоров'я людини.

Здоров'я і патологія. Валеологія та санологія, визначення, сутність і предмет їх вивчення. Показники індивідуального здоров'я людини. Фактори, що забезпечують стабільність здоров'я. Фактори ризику та групи ризику.

Поняття про спосіб життя, його особливості у сучасних умовах. Оздоровчі традиційні і нетрадиційні системи, методи оздоровлення. Способи загартування організму.

Механізм шкідливого впливу на організм людини алкоголю, тютюнопаління і наркотиків. Загроза особистій та суспільній життєдіяльності при їх вживанні. Методи боротьби із шкідливими звичками.

Вплив харчування на життєдіяльність людини. Вимоги до якості і безпеки харчових продуктів. Харчові добавки як можливі забруднювачі.

Наслідки забруднення харчових продуктів пестицидами. Стимулятори росту та інші хімічні речовини, що застосовуються в сільському господарстві. Генетично модифіковані продукти та їх небезпека для здоров'я людини.

Радіонукліди у харчових продуктах. Харчування в умовах радіаційного забруднення.

Токсичні речовини у продуктах харчування: допустимі фонові залишки, максимально допустимий рівень залишків у харчових продуктах. Методика зменшення кількості речовин-забруднювачів у харчових продуктах

Тема 4. Правові та організаційні основи охорони праці. Система управління охороною праці на підприємствах.

Законодавство України про охорону праці. Державний нагляд та громадський контроль за охороною праці, управління охороною праці. Нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП), стандарти та інші загальнодержавні документи з охорони праці. Конвенції та Рекомендації Міжнародної організації праці (МОП) в галузі охорони праці. Законодавча база Євросоюзу з питань охорони праці. Охорона праці - частина соціальної політики ЄС. Директиви ЄС з охорони праці.

Відповідальність за порушення вимог нормативно-правових актів з охорони праці.

Визначення та основні принципи соціальної відповідальності. Соціальне страхування від нещасного випадку та професійного захворювання на виробництві.

Структура, основні функції та завдання управління охороною праці в організації. Основні вимоги до побудови і функціонування системи управління охороною праці (СУОП) Служба охорони праці підприємства. Міжнародний стандарт OHSAS 18001:2010.

Принципи організації та види навчання з питань охорони праці. Інструктажі з питань охорони праці. Стажування (дублювання) та допуск працівників до самостійної роботи. Розслідування та облік НВ та ПЗ на підприємствах

Тема 5. Виробнича санітарія та гігієна праці. Атестація робочих місць за умовами праці

Виробнича санітарія і гігієна праці. Чинники, що визначають санітарно-гігієнічні умови праці. Загальні підходи до оцінки умов праці та забезпечення належних, безпечних і здорових умов праці. Санітарно-гігієнічні вимоги до виробничих та допоміжних приміщень, розташування виробничого та офісного обладнання, комп'ютерної техніки та організації робочих місць. Вентиляція виробничих приміщень. Специфіка охорони праці на комп'ютеризованих робочих місцях. Гігієнічна класифікація праці. Атестація робочих місць за умовами праці

Тема 6. Виробнича безпека. Основи електробезпеки та пожежної безпеки на об'єктах господарської діяльності (ОГД).

Безпека експлуатації технологічного обладнання та виробничих процесів. Вимоги безпеки до робочих місць. Кольори, знаки безпеки та сигнальна розмітка.

Електричний струм як фактор безпеки. Класифікація приміщень за ступенем небезпеки ураження електричним струмом. Напрями підвищення безпеки експлуатації електроустановок.

Загальні поняття про основи теорії виникнення, розвитку та припинення горіння. Показники пожежо- і вибухонебезпеки речовин і матеріалів. Категорії приміщень за вибухопожежонебезпечністю. Класифікація вибухо- та пожежонебезпечних зон. Дії персоналу при виникненні пожежі.

Тема 7. Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту. Класифікація та специфіка надзвичайних ситуацій

Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту. Класифікація надзвичайних ситуацій за причинами походження. Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України). Види НС техногенного характеру. Уражаючі фактори, негативний вплив та наслідки. Запобігання та мінімізації наслідків НС техногенного характеру.

Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження. Тероризм, його види та вражаючі фактори. Надзвичайні ситуації військового характеру. Права та обов'язки населення при введенні військового та особливого стану. Дії цивільного населення в зоні бойових дій.

Тема 8. Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС

Оповіщення та інформування у сфері ЦЗ. Засоби індивідуального та колективного захисту. Евакуаційні заходи. Медико-психологічна реабілітація постраждалих осіб. Локалізація та ліквідація НС.

ЦЗ на об'єкті господарської діяльності (ОГД). Структура. Заходи. Функції та обов'язки керівника ОГД та порядок дій персоналу в умовах виникнення НС.

Змістовий модуль 2.

Основи охорони праці медичних і фармацевтичних працівників

Конкретні цілі:

Засвоїти і трактувати вимоги законодавчих і нормативних актів про охорону праці медичних і фармацевтичних працівників.

Робити висновки про наявність шкідливих факторів впливу на медичних і фармацевтичних працівників під час виконання ним професійних обов'язків.

Пояснювати вимоги до забезпечення охорони праці медичного і фармацевтичного персоналу в сучасних умовах.

Тема 9. Правові та організаційні питання охорони праці медичних і фармацевтичних працівників

Законодавча та нормативна база України про охорону праці. Основні законодавчі акти про охорону праці. Основні положення Закону України «Про охорону праці». Нормативні акти про охорону праці. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці.

Державне управління охороною праці та організація охорони праці на виробництві. Органи державного управління охороною праці, їх компетенція і повноваження. Служба охорони праці системи Міністерства охорони здоров'я України. Служба охорони праці підприємства.

Навчання з питань охорони праці. Інструктажі з питань охорони праці. Стажування (дублювання) та допуск працівників до роботи.

Державний нагляд і громадський контроль за охороною праці. Органи державного нагляду за охороною праці їх основні повноваження і права. Громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці.

Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві.

Тема 10. Професійні шкідливості при виконанні професійних обов'язків медичних і фармацевтичних працівників

Перелік професійних шкідливостей при виконанні професійних обов'язків медичних і фармацевтичних працівників. Правила виробничої санітарії, протиепідемічного режиму та особистої гігієни працівників дезінфекційних установ і підрозділів.

Техніка безпеки персоналу кабінетів і відділень променевої діагностики і терапії. Особливості впливу сучасних лазерних апаратів.

Охорона праці у патологоанатомічних, патогістологічних, судово-медичних установах.

Правила техніки безпеки у відділеннях гіпербаричної оксигенації, клініко-діагностичних лабораторіях, фізіотерапевтичних відділеннях, при роботі із стерилізаційними установками.

Правила обладнання, експлуатації та виробничої санітарії при роботі в аптеках.

Тема 11. Небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичних і фармацевтичних працівників

Поняття про небезпечні інфекційні захворювання. ВІЛ та СНІД у практиці лікаря. Можливі шляхи потрапляння біологічного матеріалу від ВІЛ-інфікованого в організм медичного працівника. Поняття про «виробничу аварію» та екстрене звернення до Центру СНІДу/Інституту інфекційних захворювань. Антиретровірусна 28-денна програма.

Вірусний гепатит і можливість потрапляння його збудників у організм лікаря. Профілактика інфікування вірусами гепатиту та імунопрофілактика при контакті із біологічними матеріалами хворого на гепатит. Програма розвитку донорства крові та її компонентів.

Туберкульоз та його розповсюдженість в Україні та світі. Потенційна професійна небезпека лікаря-фтизіатра та вжиття профілактичних заходів. Національна програма боротьби із захворюваністю на туберкульоз.

Тема 12. Біологічні ризики і загрози та готовність системи охорони здоров'я

Конвенція про заборону біологічної та хімічної зброї. Ризики, пов'язані з безпекою /нещасні випадки (лабораторні інфекції). Непередбачуване майбутнє результатів медико-біологічних досліджень. Управління біологічними ризиками, його складові. Можливості діагностики окремих хвороб. Міжнародна політика у протидії епідеміям: Міжнародні медико-санітарні правила (ВООЗ 2005). Лабораторна біобезпека: лабораторні інфекції (статистика захворювань працівників, розповсюдження захворювань за межі лабораторій). Класифікація патогенів. Рівні біологічної безпеки. Заходи зниження біологічних ризиків. (інженерний та адміністративний контроль, практики та процедури, засоби індивідуального захисту, їх переваги та недоліки).

Орієнтовна структура залікового кредиту

Тема	Лекції	Практичні заняття	СРС	ІНДЗ
Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності людини у сучасних умовах				
1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Людина в системі «людина – зовнішнє середовище»	2	1	4	
2. Ризик як кількісна оцінка небезпек. Ергономічна оцінка робочих місць.	2	1	4	
3. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини	2	2	4	
4. Правові та організаційні основи охорони праці. Система управління охороною праці на підприємствах.	2	1	4	
5. Виробнича санітарія та гігієна праці. Атестація робочих місць за умовами праці	2	0,5	4	
6. Виробнича безпека. Основи електробезпеки та пожежної безпеки на об'єктах господарської діяльності (ОГД).	2	0,5	4	
7. Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту. Класифікація та специфіка надзвичайних ситуацій	2	1	4	
8. Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС	2	1	4	
Змістовий модуль 2. Основи охорони праці медичних і фармацевтичних працівників				
9. Правові та організаційні питання охорони праці медичних і фармацевтичних працівників	2	2	4	
10. Професійні шкідливості при виконанні професійних обов'язків медичних і фармацевтичних працівників	2	2	4	
11. Небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичних і фармацевтичних працівників	2	1	4	
12. Біологічні ризики і загрози та готовність системи охорони здоров'я	2	1	4	
Підсумковий контроль (залік)	-	2	2	
Усього годин - 90	24	16	50	
Кредитів ECTS – 3,0				

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Людина в системі «людина – зовнішнє середовище».	2
2	Тема 2. Ризик як кількісна оцінка небезпек. Ергономічна оцінка робочих місць.	2
3.	Тема 3. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини	2
4.	Тема 4. Правові та організаційні основи охорони праці. Система управління охороною праці на підприємствах.	2
5	Тема 5. Виробнича санітарія та гігієна праці. Атестація робочих місць за умовами праці	2
6	Тема 6. Виробнича безпека. Основи електробезпеки та пожежної безпеки на об'єктах господарської діяльності (ОГД).	2
7.	Тема 7. Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту. Класифікація та специфіка надзвичайних ситуацій.	2
8.	Тема 8. Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС	2
9.	Тема 9. Правові та організаційні питання охорони праці медичних і фармацевтичних працівників.	2
10.	Тема 10. Професійні шкідливості при виконанні професійних обов'язків медичних і фармацевтичних працівників.	2
11.	Тема 11. Небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичних і фармацевтичних працівників.	2
12.	Тема 12. Біологічні ризики і загрози та готовність системи охорони здоров'я.	2
	РАЗОМ	24

5. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Тема 1-2. 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Людина в системі «людина – зовнішнє середовище». Ризик як кількісна оцінка небезпек. Ергономічна оцінка робочих місць.	2
2.	Тема 3. Забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини	2
3.	Тема 4-6. Правові та організаційні основи охорони праці. Система управління охороною праці на підприємствах. Атестація робочих місць за умовами праці. Виробнича безпека.	2
4.	Тема 7-8. Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту. Класифікація та специфіка надзвичайних ситуацій. Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС	2
5.	Тема 9. Правові та організаційні питання охорони праці медичних і фармацевтичних працівників.	2
6.	Тема 10. Професійні шкідливості при виконанні професійних обов'язків медичних і фармацевтичних працівників.	2
7.	Тема 11-12. Небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичних і фармацевтичних працівників. Біологічні ризики і загрози та готовність системи охорони здоров'я.	2
8	Підсумковий контроль	2
	РАЗОМ	16

6. ПЛАН ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Уміння:

1. Визначення основних принципів безпеки у забезпеченні нормальної життєдіяльності людини.
2. Вирізнення взаємозв'язків між станом здоров'я та впливом шкідливих небезпечних факторів.
3. Передбачення негативних наслідків впливу небезпечних факторів на організм.
4. Формулювання висновків про наявність факторів негативного впливу на медичного працівника під час здійснення ним професійної діяльності.
5. Пояснення вимог до забезпечення безпечної професійної діяльності лікаря у сучасних умовах.
6. Тракткування ключових питань законодавчих актів і нормативних документів із питань безпеки професійної діяльності медичного працівника.
7. Формулювання висновків про наявність шкідливих факторів впливу на медичного працівника під час виконання ним професійних обов'язків.
8. Пояснення вимог до забезпечення охорони праці медичного персоналу в сучасних умовах.

Практичні навички:

9. Розпізнавання типових моделей психологічних реакцій організму в екстремальних ситуаціях.
10. Практичне застосування традиційних і нетрадиційних методик оздоровлення організму.
11. Володіння методиками кількісного та якісного визначення забруднення харчових продуктів і води.
12. Володіння методиками зменшення кількості речовин-забруднювачів у харчових продуктах.
13. Застосовування основних методів підвищення якості води.
14. Визначення рівнів радіоактивного забруднення в приміщеннях.

7. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

№ з/п	Види самостійної роботи	Кількість годин
I.	Підготовка до практичних занять	48
II.	Підготовка доповіді за одним з проблемних питань: 1. Залежність психофізичного стану людини від рівня зовнішніх і внутрішніх факторів. (Реферативна доповідь). 2. Типові моделі психологічних реакцій організму в екстремальних ситуаціях. (Графічна робота). 3. Хімічні фактори та шляхи надходження хімічних речовин в організм людини. (Графічна робота). 4. Принципи хімічної безпеки. (Графічна робота). 5. Поняття про інформаційну небезпеку та нові види небезпек, що породжуються науково-технічним прогресом. (Реферативна доповідь). 6. Генетичне модифіковані продукти та їх небезпека для здоров'я людини. (Реферативна доповідь). 7. Небезпека надходження радіонуклідів у харчові продукти, особливості харчування в умовах радіаційного забруднення. (Реферативна доповідь). 8. Особливості роботи медичного працівника з ВІЛ-інфікованими пацієнтами. Поняття про "виробничу аварію" та порядок дій у разі її виникнення. (Реферативна доповідь).	<i>у т.ч.</i> 3
III.	Підготовка до підсумкового контролю (заліку)	2
	Разом	50

Індивідуальне науково-дослідне завдання

Підготовка презентацій на теми:

1. Техніка безпеки при використанні побутового газу. Надання першої медичної допомоги при отруєнні чадним газом.
2. Правила пожежної безпеки. Заходи щодо рятування потерпілих з будинків, які горять та під час гасіння пожежі.
3. Пожежі в лісах, степах та на торфовищах. Дії громадян.
4. Хімічна небезпека. Дії у випадку раптового виникнення хімічної небезпеки. Дії громадян при розливі ртуті у приміщенні.
5. Поведінка громадян та їхні дії в умовах низьких температур.
6. Правила поведінки громадян під час грози.
7. Харчові отруєння. Профілактика харчових отруєнь. Надання першої медичної допомоги.
8. Правила безпеки на транспорті.
9. Небезпечні явища: туман, снігові замети, сильний вітер. Дії при загрозі стихійного лиха та отриманні інформації про штормове попередження.
10. Правила безпеки у лісі. Дії громадян від укусів комах, бджіл, змій, отруєння грибами.
11. Правила безпеки на воді. Умови безпеки. Правила купання. Надання допомоги утопаючим.
12. Правила поведінки та допомога потерпілому на льоду.
13. Засоби побутової хімії – джерело небезпеки.
14. Тероризм. Правила запобігання випадкам терористичних актів.
15. Правила поведінки при різних надзвичайних ситуаціях з пластиковими банківськими картками.
16. Шляхи подолання конфліктних ситуацій.
17. Надзвичайні ситуації, що загрожують безпеці громадянина. Поведінка у випадку нападу грабіжників. Самозахист.
18. Надзвичайні ситуації, що загрожують безпеці громадянина. Поведінка в натовпі. Соціально-політичні надзвичайні ситуації.

19. Заходи запобігання криміногенним ситуаціям. Приводи до затримання громадян працівниками міліції. Права громадянина під час затримання.
20. Норми поведінки на вулиці, в громадському транспорті, під час подорожі.
21. Психічні стани особистості в різних ситуаціях життєдіяльності (страх, фобія, паніка). Шляхи, методи і способи подолання й переборювання страху людини і в різних надзвичайних ситуаціях.
22. Поведінка в екстремальних ситуаціях. ДТП. Аварії на залізниці. Заходи безпеки та правила поведінки під час аварій.
23. Правила поведінки під час радіаційного забруднення території.
24. Правила техніки безпеки та поведінки під час подорожей за кордон.
25. Правила поведінки під час знаходження вибухонебезпечних предметів.

8. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття про предмет „Безпека життєдіяльності“, його основні завдання. Аксиома про потенційну небезпеку. Класифікація небезпек.
2. Поняття про ризик та керування ним.
3. Принципи визначення припустимого рівня негативних факторів стосовно здоров'я людини.
4. Принципи і методи забезпечення безпеки життєдіяльності людини.
5. Основи керування та системний аналіз безпеки життєдіяльності.
6. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності людини.
7. Людина як біоенергетична система.
8. Фактори, що забезпечують здоров'я людини.
9. Роль функціональних систем організму людини в забезпеченні його безпеки життєдіяльності.
10. Захисні функції організму людини.
11. Роль рецепторів і аналізаторів організму людини в оцінці факторів системи „людина – середовище існування“.
12. Закон Вебера-Фехнера.
13. Психологічні фактори, що визначають особисту безпеку людини.
14. Психофізіологічний стан організму.
15. Залежність стану організму людини від зовнішніх подразників.
16. Раціональні режими праці і відпочинку.
17. Поняття про зовнішнє середовище і середовище життєдіяльності людини.
18. Класифікація і характеристики середовища життєдіяльності людини.
19. Класифікація і характеристика негативних факторів зовнішнього середовища людини.
20. Методи і засоби захисту людини від негативних факторів зовнішнього середовища.
21. Особливості стану екологічної безпеки України.
22. Комплексна оцінка ризику впливу антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини.
23. Поняття про здоров'я людини як медико-біологічну та соціальну категорію та його духовний, психічний, фізичний, соціальний аспекти.
24. Поняття про здоров'я і патологію. Поняття про валеологію та санологію, визначення, сутність і предмет їх вивчення.
25. Індивідуальне здоров'я людини, його показники та фактори, що забезпечують стабільність здоров'я. Фактори ризику та групи ризику.
26. Поняття про спосіб життя, його особливості у сучасних умовах. Оздоровлення та загартування організму.
27. Механізм шкідливого впливу на організм людини алкоголю, тютюнопаління і наркотиків як особиста та суспільна небезпека при їх вживанні.
28. Методи боротьби із шкідливими звичками.
29. Вплив харчування на життєдіяльність людини.
30. Вимоги до якості і безпеки харчових продуктів та добавок.
31. Вплив пестицидів, стимуляторів росту та інших хімічних речовини, що застосовуються в сільському господарстві., на здоров'я людини.
32. Генетично модифіковані продукти та їх небезпека для здоров'я людини.
33. Радіонукліди у харчових продуктах.
34. Харчування в умовах радіаційного забруднення.
35. Токсичні речовини у продуктах харчування
36. Методика зменшення кількості токсичних речовин у харчових продуктах.
37. Законодавча та нормативна база України про охорону праці.
38. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці.
39. Державне управління охороною праці та організація охорони праці на виробництві.

40. Служба охорони праці системи Міністерства охорони здоров'я України.
41. Служба охорони праці підприємства.
42. Навчання з питань охорони праці.
43. Інструктажі з питань охорони праці.
44. Державний нагляд і громадський контроль за охороною праці.
45. Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві.
46. Перелік професійних шкідливостей при виконанні професійних обов'язків медичних і фармацевтичних працівників.
47. Правила виробничої санітарії, протиепідемічного режиму та особистої гігієни працівників дезінфекційних установ і підрозділів.
48. Техніка безпеки персоналу кабінетів і відділень променевої діагностики і терапії.
49. Особливості впливу сучасних лазерних апаратів.
50. Охорона праці у патологоанатомічних, патогістологічних, судово-медичних установах.
51. Правила техніки безпеки у відділеннях гіпербаричної оксигенації, клініко-діагностичних лабораторіях, фізіотерапевтичних відділеннях, при роботі із стерилізаційними установками.
52. Правила обладнання, експлуатації та виробничої санітарії при роботі в аптеках.
53. Поняття про значення ВІЛ-інфекції та захворювання на СНІД у практиці лікаря.
54. Можливі шляхи потрапляння біологічного матеріалу від ВІЛ-інфікованого до організму медичного працівника.
55. Поняття про „виробничу аварію“ та подальші заходи. Антиретровірусна програма.
56. Профілактика інфікування та імунопрофілактика при контакті лікаря з біологічними матеріалами хворого на вірусний гепатит.
57. Програма розвитку донорства крові та її компонентів на 2002-2011 роки.
58. Туберкульоз в Україні та світі.
59. Потенційна професійна небезпека лікаря-фтизіатра та профілактичні заходи.
60. Національна програма боротьби з туберкульозом в Україні.

9. ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Протягом вивчення дисципліни всі види діяльності студента підлягають контролю, як поточному (на кожному занятті), так і підсумковому (під час контрольних заходів).

Підсумковий контроль – це діагностика засвоєння студентом матеріалу модулю (залікового кредиту). Вивчення дисципліни закінчується підсумковим контролем у формі заліку.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно конкретним цілям теми та під час індивідуальної роботи викладача зі студентом для тих тем і питань, які студент опрацює самостійно і вони не належать до структури практичного заняття.

Максимальна кількість балів, що присвоюється студентам при засвоєнні модулю (залікового кредиту) – 100, в т. ч. за поточну навчальну діяльність – 60 балів, за результатами модульного контролю – 40 балів. Оцінка за дисципліну виставляється як середня арифметична оцінка засвоєння всіх модулів і має визначення за системою ECTS та за традиційною шкалою, прийнятою в Україні.

Оцінювання поточної навчальної діяльності

При засвоєнні кожної теми модулю за поточну навчальну діяльність студента виставляються оцінки за бальною шкалою, у межах визначеної для теми кількості балів.

Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2			
30				30			
ПЗ 1	ПЗ 2	ПЗ 3	ПЗ 4	ПЗ 5	ПЗ 6	ПЗ 7	ІНДЗ
4,5-7	4,5-7	4,5-7	4,5-7	6-10	6-10	6-10	4

Після закінчення вивчення модулю, поточна навчальна діяльність оцінюється шляхом додавання кількості балів, набраних студентом за змістові модулі. Максимальна кількість, яку може набрати студент при вивченні модулю, з додаванням балів за самостійну роботу, дорівнює 60 балам і ділиться пропорційно кількості змістових модулів. Мінімальна кількість, яку може набрати студент при вивченні модулю, з додаванням балів за індивідуальну самостійну роботу, дорівнює 36 балам і ділиться пропорційно кількості змістових модулів.

Оцінювання дисципліни

Оцінка А, В, С, D, Е виставляється лише студентам, яким зараховані усі модулі з дисципліни.

Конвертація кількості балів з дисципліни у оцінки за шкалою ECTS та національною шкалою

Бали	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно (зараховано)	A
82–89	Дуже добре (зараховано)	B
75–81	Добре (зараховано)	C
67–74	Задовільно (зараховано)	D
60–66	Достатньо (зараховано)	E
35–59	Незадовільно (незараховано)	FX
1–34	Не допущений	F

Оцінка з дисципліни FX, F виставляється студентам, яким не зараховано хоча б один модуль з дисципліни після завершення її вивчення.

Оцінка FX виставляється студентам, які набрали мінімальну кількість балів за поточну навчальну діяльність, але не склали підсумковий контроль. Вони мають право на повторне складання не більше 2 разів під час канікул та впродовж 2 (додаткових) тижнів після закінчення семестру за графіком, затвердженим ректором.

Студенти, які одержали оцінку F по завершенню вивчення дисципліни (не виконали робочу програму хоча б з одного модулю, або не набрали за поточну навчальну діяльність з модулю мінімальну кількість балів) повинні пройти повторне навчання за індивідуальним навчальним планом.

10. ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Законодавчі та нормативно-правові акти:

1. Закон України „Про охорону праці“ від 14.10.92. із змінами від 21.11.02.
2. Закон України „Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення“ № 4004-ХІІ від 24.02.94.
3. Закон України „Про колективні договори та угоди” № 1874 від 24.12.95.
4. Закон України „Про страхові тарифи на загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності“ № 1423 від 13.09.2000.
5. *Основи законодавства України про охорону здоров’я* // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4.
6. *Кодекс законів України про працю.*
7. Указ Президента України № 643/2001 „Національна програма боротьби із захворюваністю на туберкульоз“.
8. *Постанова Кабінету Міністрів України* від 26.10.2001 № 1403 „Про затвердження Програми розвитку донорства крові та її компонентів на 2002-2007 роки“.
9. *Постанова Кабінету Міністрів України* від 10.01.2002 № 14 „Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми „Здоров’я нації“ на 2002-2011 роки“.
10. *Постанова Кабінету Міністрів України* від 11.07.2001 № 790 „Програма профілактики ВІЛ-інфекції в Україні“.
11. *Постанова Кабінету Міністрів України* „Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві“ № 1112 від 25.08.04.
12. *Наказ Держнаглядохоронпраці України* „Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці“ № 15 від 26.01.05.
13. *Наказ Держнаглядохоронпраці України* „Перелік робіт з підвищеною небезпекою“ № 15 від 26.01.05.
14. *Наказ Держнаглядохоронпраці України* „Типове положення про службу охорони праці“ № 255 від 15.11.04.
15. *Наказ МОН України* „Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти“ № 563 від 01.08.01.
16. *Наказ Міністерства праці та соціальної політики України* „Про затвердження форми трудового договору між працівниками і фізичною особою та порядку реєстрації трудового договору між працівниками і фізичною особою“ № 260 від 08.06.01.
17. *Положення про службу охорони праці системи Міністерства охорони здоров’я України* „Про введення оперативного контролю за станом охорони праці в установах, закладах та на підприємствах системи МОЗ України“.
18. *НАОП 9.1.50 - 1.02 - 59* „Правила з санітарії при роботі в протитуберкульозних установах системи Міністерства охорони здоров’я СРСР“.
19. *НАОП 9.1.50 - 1.04 - 64* „Правила обладнання і експлуатації приміщень патологоанатомічних відділень і моргів (патогістологічних і судово-гістологічних лабораторій) лікувально-профілактичних і судово-медичних установ, інститутів та навчальних закладів“.
20. *НАОП 9.1.50 - 1.06 - 70 (НПАОП 85.11 - 1.06 - 70)* „Правила обладнання, експлуатації та техніки безпеки фізіотерапевтичних відділень (кабінетів)“.
21. *НАОП 9.1.50 - 1.07 - 76* „Правила обладнання, експлуатації та виробничої санітарії при роботі в аптеках“.
22. *НАОП 9.1.50 - 1.08 - 79 (НПАОП 85.14 - 1.08 - 79)* „Правила з охорони праці працівників дезінфекційної справи та з утримання дезінфекційних станцій, дезінфекційних відділів, відділень профілактичної дезінфекції санітарно-епідеміологічних станцій, окремих дезінфекційних установок“.
23. *НАОП 9.1.50 - 1.09 - 81 (НПАОП 85.14 - 1.09 - 81)* „Правила устройства, техники безопасности, производственной санитарии, противоэпидемического режима и личной гигиены

при роботі в лабораторіях (відділеннях, отделах) санітарно-епідеміологічних установ системи Міністерства здоров'я СРСР“.

24. *НАОП 9.1.50 - 1.10 - 84* (НПАОП 85.11 - 1.10 - 84) „Правила з техніки безпеки при експлуатації виробів медичної техніки в установах охорони здоров'я. Загальні вимоги“.

25. *НАОП 9.1.50 - 1.12 - 83* (СанПиН 2956а-83) (НПАОП 85.13 - 1.12 - 83) „Санітарні правила устрою, обладнання, експлуатації амбулаторно-поліклінічних установ стоматологічного профілю, охорони праці та особистої гігієни персоналу“.

26. *НАОП 9.1.50 - 1.13 - 59* (НПАОП 85.11 - 1.13 - 59) „Правила обладнання і експлуатації інфекційних установ (інфекційних відділень, палат), а також охорони праці персоналу цих установ“.

27. *НАОП 9.1.50 - 1.15 - 69* „Санітарні правила проектування, обладнання, експлуатації та утримання виробничих і лабораторних приміщень, які призначені для проведення робіт з ртуттю, її сполуками та приладами“.

28. *НАОП 9.1.50 - 2.01 - 70* (ОСТ 42 - 21 - 11 - 81) „Кабінети і відділення променевої терапії. Вимоги безпеки“.

29. *НАОП 9.1.50 - 2.02 - 3* (ОСТ 42 - 21 - 15 - 83) „Кабінети рентгенодіагностичні. Вимоги безпеки“.

30. *НАОП 9.1.50 - 2.08 - 86* (ОСТ 42 - 21 - 16 - 86) „Відділення, кабінети фізіотерапії. Загальні вимоги безпеки“.

31. *НАОП 9.1.50 - 3.01 - 88* (НПАОП 85.0 - 3.01 - 88) „Галузеві норми безплатної видачі спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту, а також норм санітарного одягу і санітарного взуття працівникам установ, підприємств і організацій системи охорони здоров'я“.

32. *НАОП 9.1.50 - 5.01 - 88* „Типова інструкція з охорони праці при проведенні робіт з лазерними апаратами“.

33. *НАОП 9.1.50 - 5.02 - 88* „Типова інструкція з охорони праці для персоналу операційних блоків“.

34. *НАОП 9.1.50 - 5.04 - 85* „Типова інструкція з техніки безпеки і виробничої санітарії для персоналу радіодіагностичних підрозділів лікувально-профілактичних установ“.

35. *НАОП 9.1.50 - 5.05 - 84* „Типова інструкція з техніки безпеки і виробничої санітарії для персоналу рентгенодіагностичних кабінетів лікувально-профілактичних установ системи міністерства охорони здоров'я СРСР“.

36. *НАОП 9.1.50 - 5.07 - 85* „Типова інструкція з техніки безпеки при обслуговуванні і ремонті будинків та споруд“.

37. *НАОП 9.1.50 - 5.08 - 85* „Типова інструкція з техніки безпеки при роботі в стерилізаційних установках“.

38. *НАОП 9.1.50 - 6.03 - 88* (ГМВ 42 - 21 - 26 - 88) „Галузеві методичні вказівки. Відділення гіпербаричної оксигенації. Правила експлуатації і ремонту“.

39. *НАОП 9.1.50 - 6.04 - 91* „Методичні рекомендації щодо поліпшення умов праці медичних працівників, які зайняті ультразвуковою діагностикою“.

40. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 16 січня 2013 року № 20/2013 – zakon5.rada.gov.ua.

41. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV (поточна редакція – 07.08.2015) – zakon5.rada.gov.ua.

42. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 № 39/95-ВР (поточна редакція – 26.10.2014) – zakon3.rada.gov.ua.

43. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. № 15/98-ВР (поточна редакція – 29.09.2013) – К., 1998.

44. Про затвердження Загальнодержавної соціальної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014-2018 роки: Закон України від 04.04.2013 (поточна редакція – 01.01.2015) – zakon2.rada.gov.ua.

45. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877-V (поточна редакція – 01.01.2017) – zakon0.rada.gov.ua.

46. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 № 2735-VI (поточна редакція – 10.02.2016) – zakon2.rada.gov.ua.

47. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 № 3356-XII (поточна редакція – 01.01.2015) – zakon2.rada.gov.ua.

48. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV (поточна редакція – 01.01.2017) – zakon0.rada.gov.ua.

49. Про пожежну безпеку: Закон України від 17.12.1993 № 3745-XII (поточна редакція – 01.07.2013) – zakon5.rada.gov.ua.

50. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV (поточна редакція – 07.08.2015) – zakon5.rada.gov.ua.

51. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 № 368 (поточна редакція – 29.05.2013) – zakon3.rada.gov.ua.

52. Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 444 – zakon3.rada.gov.ua.

53. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11 – zakon5.rada.gov.ua.

54. Про затвердження плану основних заходів цивільного захисту на 2016 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.04.2016 № 269-р – zakon2.rada.gov.ua.

55. Про заходи безпеки на можливі ризики виникнення надзвичайних ситуацій, терористичних актів, диверсій, мінування: Лист Міністерства освіти і науки України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 05.02.2015 р. № 1/9-55/02-1645/12 – document.ua.

56. Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.1992 № 442 - <http://zakon3.rada.gov.ua>.

Основна

1. Зацарний В.В., Праховнік Н.А., Землянська О.В., Зацарна О.В. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник – К.: НТУУ «КПІ» ІЕЕ, 2016. – електронне видання. URL: <http://ela.kpi.ua/kandle/123456789/18263>.

2. Безпека життєдіяльності. Конспект лекцій. Праховнік Н.А., Зацарний В.В., Землянська О.В. – К.: НТУУ «КПІ» ІЕЕ, 2015. – електронне видання. URL: <http://ela.kpi.ua/kandle/123456789/18956>.

3. Міхеєв Ю.В., Праховнік Н.А., Землянська О.В., Цивільний захист: Навчальний посібник – К.: Основа, 2014. – електронне видання. URL: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/18966>.

4. Цивільний захист. Конспект лекцій: Міхеєв Ю.В., Землянська О.В. – К.: НТУУ «КПІ», 2015. – електронне видання. URL: <http://ela.kpi.ua/kandle/123456789/3559>.

Допоміжна

1. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). – Київ: Відділ поліграфії Українського центру держсанепіднагляду МОЗ України, 1998. – 125 с.

2. ДСТУ 2272-2006 Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять.

3. ДБН В.2.5-28-2006 Природне і штучне освітлення

4. ДСТУ OHSAS 18001:2010 Системи управління гігієною та безпекою праці. Вимоги.

5. Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин ДСанПіН 3.3.2.007-98. Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 10.12.1998 № 7 - <http://zakon0.rada.gov.ua>.

6. Скобло Ю.С., Соколовська Т.Б., Мазоренко Д.І., Тищенко Л.М., Троянов М.М. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. – Київ: Кондор, 2003. – 424 с.

7. Третькова Л.Д., Литвиненко Г.Є. Засоби індивідуального захисту; виготовлення та застосування: навч. посіб. – К.: Лібра, 2008. – 317 с.

8. Ткачук К.Н., Мольчак Я.О., Каштанов С.Ф., Полукаров О.І. та ін. Управління охороною праці: Навчальний посібник. – Луцьк: 2012. – 287 с.
9. Ткачук К.Н., Калда Г.С., Каштанов С.Ф., Полукаров О.І. та ін. Психологія праці та її безпеки: Навчальний посібник. – Хмельницький: 2011. – 135 с.
10. Ткачук К.Н., Филипчук В.Л., Каштанов С.Ф., Зацарний В.В., Полукаров О.І. та ін. Виробнича санітарія: Навчальний посібник. – Рівне: 2012. – 443 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.rada.kiev.ua>
Верховна Рада України.
2. <http://www.kmu.gov.ua/>
Кабінет Міністрів України.
3. <http://www.mon.gov.ua>, www.osvita.com
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
4. <http://www.menr.gov.ua/>
Міністерство екології та природних ресурсів України .
5. <http://www.mns.gov.ua/>
Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.
6. <http://www.rainbow.gov.ua/>
Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rainbow.gov.ua/>
7. <http://www.nato.int/>
Північноатлантичний альянс (НАТО)
8. <http://www.100top.ru/news/>
Новини про поточні події у світі, в т. ч. про надзвичайні ситуації.
9. <http://www.scgis.ru/russian/>
Сайт, присвячений землетрусам та сейсмічному районуванню території .
10. <http://chronicl.chat.ru/>
Сайт, присвячений надзвичайним ситуаціям природного характеру .
11. <http://www.erriu.ukrtel.net/index.htm>.
Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України
12. <http://www.dnopr.kiev.ua>
Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).
13. <http://base.safework.ru/iloenc>
Енциклопедія по охране и безопасности труда МОТ.
14. <http://base.safework.ru/safework>
Библиотека безопасного труда МОТ.
15. <http://www.budinfo.com.ua>
Портал «Украина строительная: строительные компании Украины, строительные стандарты: ДБН ГОСТ ДСТУ».